

ผู้พิพิธ นายสกุล และ สมพงษ์ นานะรังสรรค,
บรรณาธิการ,
ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๘๔,
สำนักพิมพ์หน้าที่ยาลักษณะการค้า, ๒๕๒๖,
๖๖๗ ถนน, ๑๔๐ นาท.

บทความนี้เป็นบทความที่จัดอยู่ในรายการ
แนะนำห้องสือ ไม่ใช่ วิจารณ์ห้องสือ นับว่าเป็นการ
ช่วยผ่อนคลายภาระหน้าที่แก่ผู้แนะนำเป็นอันมาก
อย่างไรก็ตามการแนะนำหากว่าด้วยแนะนำทั้งในข้อคิด
และจุดอ่อนของห้องสือ แต่ก็จะเป็นการมองในภาพ
รวมของห้องสือทั้งเล่มมากกว่าที่จะถูกตั้งประเด็นความ
หรือแต่ละส่วนของเล่ม

ในการแนะนำห้องสือเล่มนี้ จะขอแยกคัดลึกลง
เป็นประเด็นๆ ดังนี้ (1) ขอบเขต เนื้อหา
และความต่อเนื่องของบทความในเล่ม (2) แนวทาง
ในการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ใช้ในห้องสือ^{เล่มนี้} (3) ความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลที่ใช้
ตลอดจนการเรียงลำดับเหตุผล และ (4) บทบาท
ของบรรณาธิการ

(1) ขอบเขต เนื้อหา และความต่อเนื่องของบทความ
ห้องสือเล่มนี้ท้องการจะให้ผู้อ่านได้มองเห็น
การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของระบบเศรษฐกิจ
ไทย ทั้งแก่สมัยปลายอยุธยา จนกระทั่งถึงปี ๒๔๘๔

หนังสือแบ่งเป็น ๔ ส่วน โดยอัตราการเปลี่ยนแปลง
ครั้งสำคัญๆ ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ
เป็นเกณฑ์ในการแบ่ง

ส่วนแรก เป็นบทนำโดย อัตรากิจ แสงสมภาค
แสดงถึงวิัฒนาการของสังคมไทยทั้งแก่ยุคโบราณจน
กระทั่งถึงยุคศักดินาสมทุนนิยม โดยกล่าวถ่ายๆ ถึง
วิธีการผลิตและความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในสังคม
ในแต่ละยุคสมัย เป็นการให้ภาพรวมของวิัฒนาการ
ของสังคมไทย และมีข้อสรุปว่าระบบเศรษฐกิจไทย
จนถึงปี ๒๔๘๔ ที่ยังคงมีวิธีการผลิต โครงสร้างของ
ชนชั้นและความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น เป็นแบบ
ศักดินานิยมในด้านหลัก สำหรับคนนิยมเป็นส่วนที่
ยอมเข้ามาเท่านั้น

ส่วนที่สอง กล่าวถึงการผลิตเพื่อยังชีพและส่ง
ส่วนในระบบศักดินา ก่อน พ.ศ. ๒๓๙๘ ซึ่งเป็นช่วง
ก่อนสนธิสัญญาเบาไว้ ในการนี้ประกอบไปด้วย ๘
บทความ ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมทั้งหมดสำคัญๆ ดังนี้

๑. ระบบเศรษฐกิจไทยในอดีต ซึ่งปรากฏอยู่
ในบทความ “แรงงานในประวัติศาสตร์แผ่นดินไทย”
ของอาณันท์ กาญจนพันธ์ และ “ระบบเศรษฐกิจ
ไทยสมัยอยุธยา” ของวิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร ประ-
กีณสำคัญในบทความแรกคือ การแสดงความสำคัญ
ของบ้ำจี้การผลิตก่อนได้แก่แรงงานและที่ดินในสังคม
ล้านนาไทย ซึ่งทำให้พวกเจ้าพ้ายามที่จะอ้างความ
ชอบธรรมในการเป็นเจ้าของเพื่อที่จะใช้เป็นรากฐาน
ในการเก็บภาษี และเกณฑ์แรงงานได้ ในขณะที่บก
ความหลังได้กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจไทยสมัยอยุธยา
ในลักษณะกว้างๆ โดยมีข้อสรุปว่า ระบบเศรษฐกิจใน
สมัยอยุธยา มีลักษณะการผลิตเพื่อส่งขายและผลิต
เพื่อพอยังชีพ พ่อค้าท่าทางค้าซึ่งได้แก่พ่อค้าเจ้าเมือง
ส่วนใหญ่ กิจกรรมพัฒนาราชการ จึงทำให้ระบบ
เศรษฐกิจไทยพัฒนาไปสู่ระบบกุนันยมได้ช้า

๒. ระบบศักดินาของไทย ให้มีคำอธิบายถึง
ความเป็นมาของระบบศักดินาไทย และให้มีการระบุ
รวมถึงที่ความ ระบบศักดินา โดยศักดินา โภษบกคล้ายฝ่ายใน
บทความ “ระบบศักดินา” ของศศรัตน์ เลิศพาณิชย์
กุลและผู้เขียนบทความก็ได้แสดงความเห็นว่า ระบบ

หักดินานั้นมีความหมายอย่างไร บทความเรื่อง “ไฟร์ในสมัยอยุธยา” ของพระภิรมย์ เอี่ยมธรรม เป็นบทความที่ใช้ขยายระบบศักดินาของไทยให้เห็นว่าบุคคลต่างๆ ที่มีศักดินาแตกต่างกันนั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างไร

ค. ระบบภาษีอากรของไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ บทความที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบภาษีอากรของไทย คือบทความ “การเก็บส่วยในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนกัน (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๔๑๑)” ของบุญรอด (แก้วกันหา) ชลาธักษ์ และบทความ “ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงเทพฯ ยุคกัน” ของญา哥ประภาพันธ์ บทความแรกนั้นถือระบบการเก็บส่วย โดยให้กล่าวถึงบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเก็บส่วยคลอปัจจนะเบี้ยบและการบริหารการเก็บส่วย เช่น การแบ่งเขตในการเก็บส่วย การขนส่งส่วย อัตราและชนิดของส่วยที่เก็บ กล่องจนบัญชาที่เก็บจาก การเก็บส่วย และวิธีการแก้ไข ในบทความระบบเจ้าภาษีนายอากรกล่าวถึงระบบการจัดเก็บภาษีอากรภายใต้ระบบเจ้าภาษีนายอากร หรือที่เรียกว่าระบบการผูกขาดภาษี โดยแบ่งให้เห็นถึงวิธีพนากาражของระบบทั้งก้าวทอลอกจนผลก่อผลเสียของระบบการต้าภาษีอากรท่อระบบเศรษฐกิจไทย ซึ่งกุจมีผลเสียมากกว่าผลดี

๔. การค้าต่างประเทศของไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ บทความ “การค้าสำราญของไทย สมัยรัตนโกสินทร์ก่อนกัน” ของวรรณน์ พินานนท์ ได้ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์อันเกิดจากการค้าสำราญของไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในบทความ “การค้าระหว่างประเทศกับระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ (พ.ศ. ๒๓๖๓-๒๓๙๘)” ของอัมมาრ สยามวาล จะให้ภาพที่ชัดขึ้น ไทยในบทความได้กล่าวถึงการค้าสำราญกับจีน และบทบาทของคนจีนในการค้าระหว่างประเทศของไทย ที่อาจกันได้ถึงการคัดลงหรือการจัดเก็บภาษีศุลกากร และระบบการค้าแบบผูกขาดซึ่งชาติท่องประเทศวันทกเห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศ อัมมาร์ได้วิเคราะห์ถึงผลกระทบของการค้าต่างประเทศของไทยท่อระบบเศรษฐกิจไทย ในแง่การเจริญเติบโต การ

กระจายรายได้ และมีความเห็นว่า การค้าต่างประเทศของไทยไม่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ แต่ทว่าการค้าต่างประเทศยังผลให้เกิดความแตกแยกในด้านความคิดทางเศรษฐกิจในหมู่นักปกครองของไทย

ในส่วนที่ 2 นี้ บทความที่นำอ่าน คือบทความระบบเจ้าภาษีอากร สมัยกรุงเทพฯ ยุคกัน และการค้าระหว่างประเทศกับระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ ในบทความนarrกการจัดการเบี้ยนข้อมูลและการนำเสนอ กี แต่ในบทความหลัง แม้การนำเสนอจะถูกไม่ระบุรื่นเพราasmีการหยอนยกประเด็นท่างๆ ขึ้นมาพิจารณาหลายประเด็น แต่การวิเคราะห์และการพิจารณาตามเพื่อการศึกษาพื้นฐาน ทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกเหมือนถูกชักชวนให้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ด้วย

ส่วนที่สาม มี ๙ บทความ เนื้อหาแสดงให้เห็นถึง การขยายการผลิตเพื่อการค้าในระบบศักดินาสมัยนุนิยม หลังจากที่มีการเปิดประเทศ โดยกล่าวถึงหัวข้อท่อไปนี้คือ

ก. ระบบเศรษฐกิจไทย พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๕๓ มีบทความของ นัตราชพิพิธ นาถสภา และสี ประศาสน์ เศรษฐ์ เป็นบทความนำโดยชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลง ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจไทย การผลิตไถ่เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า การขยายตัวของ การค้าภายใน และการใช้เงินตราในระบบเศรษฐกิจ ในขณะที่เทคนิคในการผลิตไม่เปลี่ยนแปลง เจ้าและชนนางเป็นผู้ควบคุมที่คืนและเงินทุนส่วนใหญ่ของประเทศ และแม้ว่าการขยายตัวในด้านการผลิตและการค้าจะทำให้เกิดนายนานและพ่อค้าคนกลางซึ่งมา แต่กันเหล่านี้ก็ยังคงต้องอาศัยล้วนเจ้าและชนนางในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตน ประกอบกับการเปิดประเทศให้มีส่วนทำให้ประเทศไทยจะต้องสามารถส่งสินค้าสำเร็จรูปเข้ามาแข่งขันกับสินค้าที่เคยผลิตได้ในประเทศไทยและยังสามารถตอบความต้องการใหม่และบ้าเม็ง จึงทำให้ชนชั้นนายทุนในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีนไม่สามารถพัฒนาตนเองเป็นนายทุนอุตสาหกรรมได้

ข. ระบบการขอปะทานของไทย บทความ “การขอปะทานเพื่อการเกษตรในประวัติศาสตร์

“เศรษฐกิจไทย” โดย ชีเกฮารุ ฟานาเบ้ ให้อธิบายถึงรูปแบบต่าง ๆ ของการซ่อนประทานที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ เช่น การซ่อนประทานแบบเหมือนฝ่ายในอาณาจักรล้านนา และการซ่อนประทานแบบกล่องในภาคกลาง บทความ “กล่องกับระบบเศรษฐกิจของไทย (พ.ศ. 2367 – 2453)” ของกิตติ ทันไทย จะช่วยขยายบทความแรก โดยการอธิบายถึงกล่องประเภทต่าง ๆ ที่ชัดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไปในแต่ละรัชกาล ผู้เขียนบนความໄก์สรุปว่ากล่องส่วนใหญ่ที่ชัดขึ้นในภาคกลางนั้นเพื่อประโยชน์ในการก่อการรุกรานและขยายพื้นที่เพาะปลูกมากกว่าเพื่อการซ่อนประทาน ดังนั้นจึงไม่สามารถบอกได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมพัฒนาที่สามารถทุยสืบของนายวิโตฟเกด

๕. การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจไทย ตามภูมิภาค และสาขาเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจไทยในภาคกลาง ปรากฏอยู่ในบทความ “วิัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านภาคกลาง พ.ศ. 2394 – 2453” ของ สุวิทย์ โพธยวัณ “การผลิต และการค้าข้าว ในภาคกลาง (พ.ศ. 2411 – 2475)” โดย ทวีศิลป์ สีบัวพัน และ “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา” โดยไพบูลย์ สายสว่าง ทั้ง 3 บทความ ได้เสนอภาพของระบบเศรษฐกิจของไทยในภาคกลาง ในลักษณะที่แตกต่างกัน สุวิทย์ จะเปรียบเทียบสภาพเศรษฐกิจสังคมของหมู่บ้านในภาคกลางก่อนและหลังการเบิกประเทศ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงในด้านการผลิตสินค้าหลักคือข้าว และโครงสร้างของสังคมความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในสังคม ผู้เขียนได้ให้ข้อสรุปว่าเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางมิได้มีการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานแต่ประการใด บทความของทวีศิลป์ แสดงให้เห็นถึงการผลิตและการค้าข้าวในภาคกลาง หลังจากเบิกประเทศแล้ว ประดิษฐ์ที่นำเสนอก็คือ น้ำจั้ยการผลิตที่สำคัญในการปลูกข้าว อันได้แก่ ที่พิณ แรงงาน ทุน เครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ วิธีการทำ และการค้าข้าว ในหัวข้อการค้าข้าวได้กล่าวถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการค้าข้าว เช่น โรงสี พ่อค้าคนกลาง กลอตจนบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ทั้ง ๆ เหล่านี้ ผู้เขียนได้สรุปว่า การเบิกประเทศได้มีส่วนทำให้มีการขยายการเพาะปลูกข้าว โดยการขยายพื้นที่การเพาะปลูกออกไป แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในวิธีการเพาะปลูก การค้าข้าวเป็นไปโดยเร็ว และรัฐบาลไม่มีนโยบายช่วยเหลือชาวนาอย่างจริงจัง พร้อมกับยกประเด็นบัญชาไว้หลายบัญชาให้ผู้อ่านไปคิดท่อเป็นการบ้าน เช่น การขยายพื้นที่การเพาะปลูกโดยชาวนาในสูงและน้ำตกชัน การแพร่งไฟแรงงานมาใช้ในการทำนาโดยวิธีการต่าง ๆ และการศึกษาขบวนการของสหกรณ์ เป็นต้น

บทความของไพบูลย์ นำเสนองานการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเริ่มสภาพชุมชนและเศรษฐกิจการปลูกข้าวก่อนการเบิกประเทศ เก้าโครงเรื่องอาจแบ่งได้เป็น บัญชีที่ใช้ในการทำงาน วิธีการทำงาน การขยายพื้นที่การเพาะปลูก การค้าข้าว และนโยบายของรัฐบาล ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในระบบภาษณ์เพื่อรองรับการเบิกประเทศ ผู้เขียนได้พยากรณ์ไว้ข้อมูลประกอบคำอธิบายอย่างดี ดังที่ผู้เขียนต้องการเน้นคงจะเป็นการเคลื่อนไหวของราคากลาง ซึ่งเริ่มขึ้นตั้งแต่สูงขึ้นหลังจากการเบิกประเทศและจึงให้晦ีการขยายการเพาะปลูกข้าวออกไปเป็นการยืนยันความเชื่อของนักเศรษฐศาสตร์รายท่านที่ว่าชาวนาไทยเป็นมนุษย์เศรษฐกิจ และจะปรับตัวตามการเคลื่อนไหวของราคากลาง

บทความ “การผลิตเพื่อเลี้ยงทัวเรียงในสังคมศักดิ์สิทธิ์: ศึกษาเฉพาะการผลิตกระตับหมู่บ้านในภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 1839 – 2475” ของ ชูสิทธิ์ ชูชาภิ กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทในภาคเหนือ เก้าโครงที่ใช้ในการอธิบายก็เช่นเดียวกับบทความของสุวิทย์ แต่ที่เพิ่มเติมเข้ามา ก็คือ แนวคิดและวัฒนธรรมของชาวนา ซึ่งเป็นโครงสร้างส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจ แต่การนำเสนอทำให้มองไม่เห็นความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างส่วนล่าง และส่วนบนเท่าทันก็ ผู้เขียนໄก์สรุปว่าหมู่บ้านในภาคเหนือเปลี่ยนแปลงได้ช้ากว่าหมู่บ้านในภาคกลาง ทั้งนี้ เพราะขาดการคุ้มครองที่ดิน ดังจะเห็นได้จากในภาคเหนืออย่างไม่มีการผลิตข้าวเพื่อขาย และการทอผ้า

ใช้อ่องยังประภากฎอยู่ทั่วไป
แม้จะมีการเปิดประเทศ
แล้วก็ตาม

บกความที่นำเสนอใจที่สักในส่วนนี้ก็
ของฉัตรทิพย์ และสืบ บกความ

ส่วนที่สี่ วิถีคุณการณ์ทางเศรษฐกิจ พ.ศ.
2453 – 2475 ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น วิถีคุณการณ์ที่
เกิดจากบั้นจัยภายในประเทศไทย และวิถีคุณการณ์ที่เกิด
จากบั้นจัยภายนอกประเทศไทย

บทความ “ระบบเศรษฐกิจไทย พ.ศ. 2453 –2475” ของนักวิชาพิทย์ และสรุป เป็นบทความสั้นๆ สรุปให้เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจไทยในช่วงเวลา ตั้งแต่กล่าวมีปัจจุบัน แล้ววิกฤตการณ์มีอะไรบ้างที่ทำให้ ระบบเศรษฐกิจไทยต้องเผชิญกับความล้าหลังอย่างที่ เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งพอจะสรุปปัจจุบันและบัญญา สำคัญได้ดังนี้ ประการแรก บัญญาผลิตภัณฑ์การ เกษตร เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลและโครงสร้าง ในกรรมสิทธิ์ที่ไม่เอื้ออำนวยให้มีการพัฒนาด้านผลิต ภัณฑ์ นอกจากนั้น การเป็นประเทศที่ทำให้อุตสาหกรรม พื้นบ้านท้องถิ่นสามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ ยังไม่เท่านั้น รัฐบาลไทยยังถูกจำกัดความ สามารถในการเก็บภาษีค่าคลัง ทำให้รายได้ของ ประเทศลดลง และเมื่อหันไปใช้เช็ดด้วยภาษีภายใน ประเทศ ก็ยังเป็นปัจจัยที่การสะสมทรัพย์ใน

ประเทกมาขึ้นไปอีก การขาดแคลนระบบการซัล
ประทาน การขันส่ง และการศึกษาที่เป็นบัญญาต่อ^๑
การสร้างผลิตภัณฑ์ของประเทศไทย ประการที่สองคือ^๒
ระบบศักดินาที่เข้มแข็งได้ขัดขวางความเจริญของชน
ชั้นนำยุท นายนายกในระบบเศรษฐกิจไทย มีลักษณะ^๓
เป็นนายทุนที่ไม่เป็นอิสระ ท่องฟังพิงอ่านจากของ
ข้าราชการหรือไม่เกี่ยวกันยุทุนต่างประเทศ ประการที่^๔
สาม ระบบเศรษฐกิจไทยมิได้มีความยืดหยุ่นพอที่จะ^๕
ปรับตัวให้เข้ากับภาวะผันผวนที่เกิดขึ้นทั่วโลกในและ^๖
ภายนอกประเทศไทย ผู้เรียนได้เส้นอแนวทางสำหรับการ^๗
เปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ คือ ปฏิรูปโดยใช้ระบบ^๘
ทุนนิยมประชาธิปไตย หรือสังคมนิยมประชาธิปไตย^๙
อีกทางหนึ่งคือการปฏิรัฐความแนวทางของระบบ^{๑๐}
บุคลากร

วิกฤตการณ์ที่เกิดจากภัยในระบบเศรษฐกิจ
เอง แบ่งได้เป็น วิกฤตการณ์ด้านการคลัง ซึ่งพร霹ญ
รัชต์ทรงคุก ได้กล่าวไว้ในบทความ “การใช้จ่ายเงิน
แผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมห/repository เก้าเจ้า-
อยู่หัว (พ.ศ. 2453–2468)” วิกฤตการณ์เริ่ม
จากรายได้ของรัฐบาลลดลง เนื่องจากการส่งข้าวออก
คลองในปี 2462 ในขณะที่รายจ่ายของประเทศใน
ด้านการบื้องกันประเทศ และรายจ่ายในราชสำนัก
เพิ่มขึ้น และไม่มีท่าทีว่าจะตัดยอดลงได้ ด้วยเหตุนี้จึง
ต้องมีการตัดถอนรายจ่ายในด้านการลงทุนสร้างบริ-
การอันพ้นฐาน เช่น การซ่อมบำรุง การสร้างถนน
และการศึกษา ยังความเสียหายแก่การพัฒนาประเทศ
อย่างยิ่ง

นายรัช นกยุงทอง ผู้เขียนบทความ “บัญชา
เศรษฐีกิจในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปรมเกล้าเจ้า-
อยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477)” ได้กล่าวถึงบัญชา
เศรษฐีกิจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว บัญชาแรก
เป็นบัญชาการคลังซึ่งเป็นบัญชาสืบทอดเนื่องมาจากภารกิจ
ที่ 6 ซึ่งถือได้ว่าเป็นบัญชาภายนอกใน ส่วนบัญชาที่เกิด
จากบัญชาภายนอกประเทคโนโลยีคือบัญชาเดียรภาพของ
วินนopath ในบทความนี้ผู้เขียนไม่ได้อธิบายความสัม-
พันธ์ระหว่าง ระบบการเงินของโลก กับระบบการเงิน
และการคลังของไทยอย่างชัดเจน ยังความสัมสัยให้เกิด
แก่ผู้อ่านว่า เนื่องจากการออกกฎหมายตราทองคำว่าของ

อังกฤษ ซึ่งมีผลต่ออัตราการแลกเปลี่ยนของไทย ตลอดจนหันสำรองระหว่างประเทศไทยและการบประมาณของไทยมากมายเช่นนั้น ทางแก้ไขเพื่อรักษาค่าของเงินบาทก็คือ การออกกฎหมายตราท้องค่า แต่กำหนดค่าเงินตราตามเงินปอนด์ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการค้าทั่วประเทศของไทย ทั้งเป็นการรักษาค่าของเงินบาทค่าย ผู้เขียนได้แสดงความเห็นว่า รัฐบาลที่ 7 ได้พยายามแก้ไขบัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นด้วยความถูกใจ แต่เป็นการแก้ไขบัญหาเฉพาะหน้า ไม่ได้แก้ไขบัญหาเศรษฐกิจทั้งหมด ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุที่บุคลากรหนึ่งซึ่งคณะราชภราใช้เป็นข้ออ้างในการก่อการปฏิวัติในปี 2475

บทความสุดท้ายในส่วนที่ 4 เป็นบทความเกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์จากบุญญาภัยในประเทศ ก็คือ “วิกฤตการณ์ข้าวกับบัญชาเศรษฐกิจไทย” โดยผู้เขียน 3 คน บทความได้ระบุถึงสาเหตุแห่งวิกฤตการณ์คือภาวะฟันแร้ง ในปี 2462 ทำให้ผลิตข้าวได้น้อย ถึงกับมีการห้ามส่งข้าวออก รายได้ของรัฐจึงลดลงและก่อให้เกิดบัญหาน้ำประมาณขาดแคลน จนรัฐบาลต้องหันเงินจากต่างประเทศอย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ แม้จะเกิดจากสภาพธรรมชาติ แต่การที่รัฐบาลไม่ได้เอาใจใส่ต่อการส่งเสริมการเกษตรอย่างจริงจัง ทำให้บัญชาติเกิดขึ้นนั้นส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจไทยอย่างกว้างขวาง

บทความในส่วนที่ 4 โดยเฉพาะบทความของนายรุ่ง เป็นบทความที่เข้าใจค่อนข้างยาก ทั้งผู้เขียนและผู้อ่านจะต้องมีความรู้เศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศพอสมควร จึงจะสามารถแยกแยะประเด็นบัญหาการคลัง บัญหานการเงินภายใน และการเงินระหว่างประเทศได้ชัดเจน ประเดิมบัญชาเหล่านี้ น่าจะได้มีการศึกษาให้ละเอียดกว้างขวางกว่านี้ เพื่อจะได้เห็นผลกระทบของเศรษฐกิจโลกต่อระบบเศรษฐกิจไทย ซึ่งได้กล่าวเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจโลก หลังจากที่มีการเปิดประเทศแล้ว

ส่วนที่ห้า การยกเลิกพันธนาการศักดินากับการแสวงหาระบบทเศรษฐกิจใหม่ พ.ศ. 2475–2484

ฉัตรพิพิธ ได้เขียนบทความ “การแสวงหาระบบทเศรษฐกิจใหม่ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย” บทความได้ชี้ว่า คณะราชภราได้ประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง คือสามารถลดมูลค่าพัฒนาการศักดินาได้บางส่วน กล่าวคือจะรายภราสามารถย่างเข้ามาสู่รัฐชนชั้นศักดินาได้ แต่การที่คณะราชภราตัดอกภาพทางค้านอุ่มการณ์ ขาดวินัยในการจัดองค์การและขาดการสนับสนุนจากมวลชน จึงทำให้คณะราชภราไม่สามารถลดมูลค่าพัฒนาการศักดินาได้ทั้งหมด เจ้าและขันนางยังคงเป็นเจ้าของบุญญาภัยต่อที่กิน เค้าโครงเศรษฐกิจของ ดร. ปรีดี พนมยงค์ ถูกคักค้านอย่างหนัก รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลป. พิบูลสงคราม ได้ใช้แนวคิดของทดลองวิจิตรวิทยาฯ ว่าค่ายระบบเศรษฐกิจชาตินิยมเป็นแนวโน้มนโยบาย กล่าวคือให้เน้นชั้นกลางรวมทั้งกันในการผลิตและการค้าในรูปสหกรณ์ และสหกรณ์เหล่านี้จะถูกควบคุมโดยรัฐ การใช้แนวโน้มนโยบายดังกล่าวได้เบ็ดโอกาสให้นายทุนพาณิชย์เชือสาย Jin ได้เติบโตและสามารถแทนที่นายทุนชาวต่างด้าว

บทความ “การปฏิรูปเศรษฐกิจในประเทศไทย พ.ศ. 2475–2485” ของ ชาลิต วายุภักษ์ ได้บุพนฐานให้เห็นสภาพของเศรษฐกิจไทยก่อน 2475 ตามแนวทางของสำนัก “ฉัตรพิพิธ นาดสุภา” ที่อาจนั้นก็ได้กล่าวถึงอุ่มการณ์ทางเศรษฐกิจของ ดร. ปรีดี พนมยงค์ โดยพิจารณาจากหลักสำคัญของเค้าโครงเศรษฐกิจ และได้ยกตัวอย่างของการปฏิรูปทางเศรษฐกิจที่คณะราชภราได้ดำเนินการ เช่น การยกเลิกการเก็บค่านา มากเป็น การเสียเงินบำรุงท้องที่ การออกพระราชบัญญัติห้ามเสียคอกเบี้ยเกินอัตรา ตลอดจนการลั่งเสริมรัฐวิสาหกิจ การหั่นขาดการแห่งประเทศไทย เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางค้านการเมืองก็คือคณะราชภราได้นำเอกสารประกาศองค์กรของชาติไทยมาใช้ ทำให้อำนาจเปลี่ยนจากมือของชั้นชั้นศักดินา มาสู่คนส่วนใหญ่ของประเทศไทย และแม้ว่าคณะราชภราจะทำไว้สำเร็จ แต่ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพที่สำคัญอันหนึ่ง

โดยสรุปแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าคณะกรรมการเมืองของชนชั้นศักดินา ได้แก่ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจซึ่งถูกครอบงำโดยระบบศักดินาได้อย่างสันเชิง และการที่คณะกรรมการของสมาชิกชนราษฎรบางกลุ่มไม่รับเงิน จึงทำให้ประเทศไทย นอกจากจะถูกครอบงำโดยระบบศักดินาแล้ว ยังเป็นศักดินาไฟส์ชิล์ฟ์อีกด้วย

บทความ “เค้าโครงกรรมเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์” โดยปรีชา อารยะ เป็นการวิเคราะห์เก้าโครงสร้างเศรษฐกิจของ ดร. ปรีดี และพยายามที่จะอธิบายให้ข้อคิดเห็นบางประการในพระบรมราชูปถัมภ์ของรัฐบาลที่ 7 ผู้เขียนได้เกริ่นให้ผู้อ่านได้ทราบนั้นถึงความสำคัญที่จะต้องมีการวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างมืออาชีวะหรือหลักการ เกี่ยวกับการแบ่งงาน และการกระจายผลงานกัน ทั้งนี้เพื่อระดับมาตรฐานและการเมืองและสังคมขึ้นอยู่กับการกระจายกำลังทางเศรษฐกิจนี้เอง ประเด็นสำคัญที่ผู้เขียนได้นำเสนอในบทความคือ

หลักการสำคัญในเค้าโครงฯ ที่จะให้รัฐเป็นผู้ประกบการเศรษฐกิจเดียวเป็นส่วนใหญ่ โดยมีเทคโนโลยีสนับสนุนขยายประการ เช่น เพื่อเป็นหลักประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร เพื่อให้สอดคล้องกับหลักบรรยายด้วย และเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย รัฐจะต้องมีวิธีการที่จะจัดหน้าที่จัดการผลิต อันได้แก่ ที่นินแห่งงาน ทัน และให้มีการจัดทั้งสหกรณ์ประเพณีทั่วๆ เพื่อดำเนินการจัดให้มีการทำแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ และพยายามดำเนินนโยบายดิตกอก่อห่องที่ต้องการขึ้นใช้เอง โดยไม่ต้องพึ่งต่างประเทศเดียว

นอกจากนี้ มีการให้คำอุดมสัมภានในพระบรมราชูปถัมภ์ 4 ประเศ็นคือ

ประเด็นแรก ขอให้แหงที่ว่าเค้าโครงเศรษฐกิจมีลักษณะเป็นระบบบล็อกเชน ประเด็นที่สอง ขอให้แหงที่ว่าขอเสนอของ ดร. ปรีดี ยกต่อการปฏิบัติ ประเด็นที่สาม ขอให้แหงที่ว่าการที่รัฐเข้ามายังระบบของทางเศรษฐกิจเป็นการตั้งรอนสิทธิเสรีภาพของราษฎร ในสามประเด็นที่กล่าวมาแหง ผู้เขียนยอมรับว่า ประเด็น

ที่สองจะมีเหตุผลที่สำคัญมาก แต่ก็ยังไม่เป็นเหตุผลเพียงพอที่จะมาลบล้างหลักการอันจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศไทยได้

บทความ “โครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทย” ตลอดจนผลการทบทวนนโยบายดังกล่าวที่อธิบายในบทความคือ “นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ผลปี พิบูลสงคราม คงแต่ พ.ศ. 2481–2487” ในบทความนี้ได้แยกแยะ ประเด็นที่ขัดเจนกัน วิธีการที่รัฐบาลใช้ในการให้บรรลุเป้าหมายของนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม และแยกแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจในแต่ละสาขา สำหรับการพัฒนาค้านเอกชน ก็ได้แก่ การควบคุมการประกอบอาชีพของชาวท่าทางชาติ การส่งเสริมงานการพาณิชย์และการประกอบกิจการ การส่งเสริมร้านค้าอยู่ของคนไทย การพัฒนาค้านการเกษตร กันเน้นในค้านการสหประทาน การคุมนาตามและส่งเสริมระบบสหกรณ์ การพัฒนาอุตสาหกรรมรัฐบาลได้ჯัดส่งและดำเนินการอุดหนุนการสร้างที่สำคัญ ๆ ทางประเทศ

ในระหว่างสองคราวโลกครั้งที่สอง รัฐบาลได้เข้าควบคุมกลไกสำคัญด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยไว้เกือบทั้งหมด เช่น การควบคุมสินค้าเข้าและสินค้าออกโดยสมาคมพ่อค้าไทย การคงธนารา傍แห่งประเทศไทย เพื่อควบคุมการประกอบธุรกิจค้านการเงิน ผู้เขียนได้สรุปว่า การดำเนินนโยบายที่ตั้งกล่าวไว้มีความเสี่ยงหายแก่ธุรกิจนาค่าย่อย ในขณะที่นายทุนใหญ่เชื้อสายจีน นากหัวและผู้นำการเมืองสำคัญๆ ได้รับผลประโยชน์จากนโยบายดังกล่าว และก่อให้เกิดบุนนาคเศรษฐกิจเรื่องรัฐมนตรีบุนน์

ในส่วนที่ 5 นี้ บทความที่ต่อไปนี้ขอทบทวนเรื่อง ปรีชา อารยะ แม้ว่าจะไม่ได้กล่าวถึงสถานะของระบบเศรษฐกิจไทย ในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่เป็นบทความที่เสนอข้อคิดอย่างสมเหตุสมผลโดยอาศัยปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงที่มีวิเคราะห์ข้อเสนอของ ดร. ปรีดี บทความของชาติ มีข้อผิดพลาดอยู่ 2 จุดที่เม่นใจแก้ไขนั้น คือ ข้อผิดพลาดเกี่ยวกับความหมายของคำว่าภาษีอากร ในหน้า 578 และ

การผูกประโยชน์ผู้อ่านคิดว่า สมคุ้มเจ้าพระยานหา-

ศรีสุริวงศ์ เป็นเจ้า เพราะใช้ราชศัพท์ในหน้า 580

โดยสรุปแล้ว หนังสือได้วางรวมบทความต่างๆ ของผู้ทรงคุณวุฒิในทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเข้าด้วยกันจนสามารถองเห็นวิวัฒนาการของระบบเศรษฐกิจไทยได้ชัดเจน และการที่ทักษะส่วนของหนังสือเดิมนั่นคือข้อบกพร่องของ ฉัตรพิพิธ หรือสุธิ เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลาเดียวกัน แล้วตามท้ายบทความอื่นๆ ให้เห็นรายละเอียดในภายหลัง นับว่าคือมาก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากหนังสือเล่มนี้เกิดจาก การนำเสนอทักษะส่วนใหญ่คือมาจากวิทยานินพนธ์ หรือผลงานวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนั้นความช้าช้อนของบทความโดยเฉพาะข้อความเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจไทยก่อนสนธิสัญญาบางรัช จึงมีรายละเอียดในบทความต่างๆ เกือบครึ่งหนึ่งของบทความคงหมัด ซึ่งอาจจะทำให้ความเบื้องหน้าให้แก่ผู้อ่านได้พอสมควร นอกจากนั้นการย่อความจากผลงานบางชิ้นหนึ่ง ในบางครั้งอาจจะย่อจนเกินไป แม้จะจับความสำคัญได้ แต่ก็ขาดสารชาติในด้านรายละเอียดตัวอย่าง ดังเช่นบทความระบบเศรษฐกิจไทยสมัยอยุธยา หรือการคำสำคัญของไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ หรือนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยอม铂. บุญลุลธรรม ในบางบทความก็มีความยาวมาก มีหัวข้อสถาบันชั้นทดลองหลายหัวข้อ ยังที่เน้นหาอาจจะทำให้กระชับกว่าหนึ่งได้ เช่น ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของสุ่มเมืองน้ำจ้า-พะรยะ บัญชาเศรษฐกิจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปูกเจ้าเจ้าอยู่หัว หรือการปฏิรูปเศรษฐกิจในประเทศไทย 2475

(2) แนวทางในการศึกษาข้อมูลจากประวัติศาสตร์ ผู้อ่านจะพบว่า แนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลมีอยู่อย่างน้อย 3 รูปแบบ

ในแบบแรก เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของเศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นการมองวิวัฒนาการของระบบเศรษฐกิจจากพลังการผลิตและโครงสร้างทางสังคม แสดงให้เห็นถึงการซึ่รีคระหว่างชนชั้นในระบบสังคม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจไทยไปสู่ระบบทุนนิยม

ในแบบที่สอง เป็นการค้นคว้าหาข้อมูล แล้วนำมาเรียนรู้ เพื่อบนความรู้ ไม่มีการวิเคราะห์ลึกซึ้งอะไรมากนัก

ในแบบที่สาม เป็นการค้นคว้าหาข้อมูล นำมาวิเคราะห์ และเสนอสมมติฐาน หรือเสนอแนะบัญชาทางประการที่ควรจะศึกษาค้นคว้าต่อไป

บทความส่วนใหญ่ เป็นการศึกษาในแบบแรก แต่ก็มีบทความแบบที่สามพอให้หลุดไปจากความจำเจ โถ่เข่นบทความของ อัลเมาร์ ไฟฟาร์ ปรีชา ภานุก และกรีศิลป์

(3) ในด้านความถูกต้องกันบูรณาของข้อมูลที่ใช้ ตลอดจนการเรียงลำดับเหตุผล บทความที่นำเสนอด้วยมีข้อมูลสนับสนุนค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตาม มีอีกหลายบทความซึ่งมีข้อมูลทัน สมัยและมีการวิเคราะห์ลึกซึ้งมากกว่า ที่มีได้รับการพิจารณาจากบรรณาธิการ เช่น ระบบไฟฟ์ในสังคมไทย 2411–2453 ของบียะดัตต์ บียะวรรษ, การพัฒนาระบบการชาลประทานในประเทศไทยแต่ 2431–2493 ของสนธิร์ อาสาไวย์, วัฒนธรรมกราบบูรณะกรรมที่รัตนโกสินทร์ของ นิธิ เอียวศรีวิวัฒน์ และทันนิยมชนทางไทย ของสังกิต พิริยะรังสรรค์ เป็นต้น ส่วนข้อผิดพลาดในด้านข้อมูลนั้นยังไม่พบพิศอย่างลึกรู้ ยกเว้นในบทความของชวลิต ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

(4) บทบาทของบรรณาธิการ บรรณาธิการได้ทำหน้าที่ในการตรวจสอบหาบทความมาตัดต่อและเรื่องไขบทความต่างๆ เช้าด้วยกันได้อย่างน่าชมเชย อย่างไรก็ตาม การย่อความจากผลงานของหลายคนหลายความคิด อาจจะทำให้เก็บความที่มีเนื้อหาเข้มข้นไม่เท่ากับที่อ่านจากผลงานจริง และในส่วนนี้บรรณาธิการน่าจะมีบทบาทในการที่จะปรับให้เนื้อหาในบทความมีความกระชับ ชัดเจน ลดอคติความต้องสอบความถูกผิดของเนื้อหาพร้อมๆ กันไป

กล่าวโดยสรุป ผู้สนใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย ควรจะต้องมีหนังสือเล่มนี้เพื่อเก็บไว้ในคลังข้อมูลและเพื่อเป็นฐานในการขยายพறามแคนแห่งความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจไทยออกไปอีก

ชูศรี มนัสพุกน
คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมชาติ